

УДК 65.01

DOI: 10.31359/2312-3427-2020-2-414

**О.А. Соловйов, аспірант**

**Полтавська державна аграрна академія**

[3aunajlo@gmail.com](mailto:3aunajlo@gmail.com)

[orcid.org/0000-0001-9565-0919](https://orcid.org/0000-0001-9565-0919)

## **МЕНЕДЖМЕНТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ**

*У статті узагальнено існуючі методології міждержавних рейтингових порівнянь, доведено, що значна увага при оцінці сучасного менеджменту конкурентоспроможності країн приділяється якості та умов життя населення, як основної цінності, що повинна забезпечуватись державою.*

**Ключові слова:** конкурентоспроможність, менеджменту конкурентоспроможності, конкурентні переваги, чинники впливу.

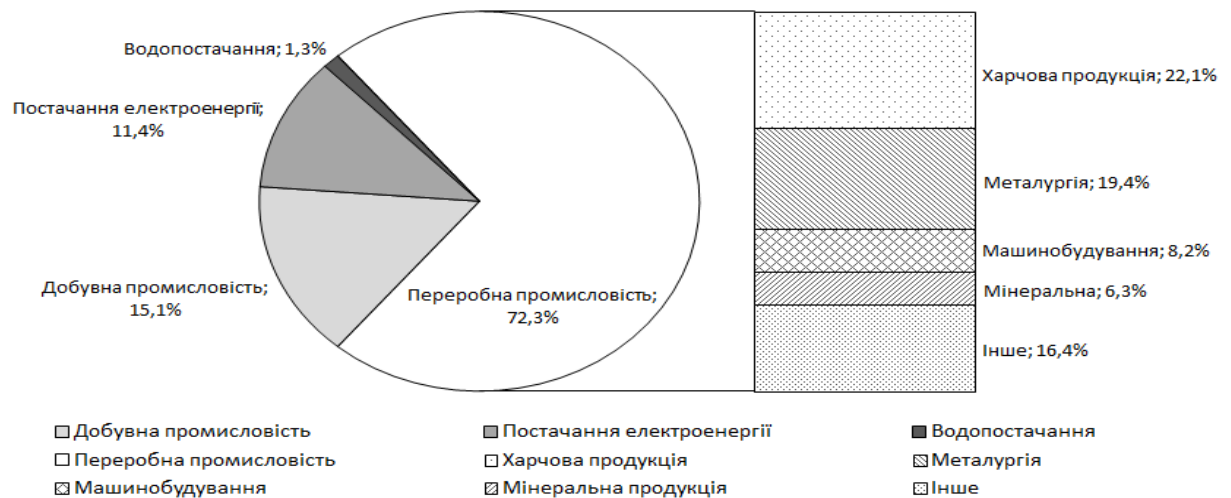
**Постановка проблеми.** За своїм визначенням, конкурентоспроможність економічного об'єкту – це його здатність перевершувати своїх конкурентів за рахунок довгострокової системи переваг в певних умовах функціонування [1-4]. Виходячи з даного визначення, конкурентоспроможність є не абсолютним, а відносним поняттям. Точкою відліку системи переваг виступає мета та завдання функціонування об'єкту дослідження. Це означає, що один і той самий економічний об'єкт може мати конкурентні переваги при досягненні однієї мети та поступатись своїм конкурентам в межах іншого напрямку розвитку. Зважаючи на міжнародні рейтингові оцінки, в рамках даного дослідження проаналізуємо сучасний рівень та проблем менеджменту конкурентоспроможності України з урахуванням різних аспектів та системи переваг.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема забезпечення конкурентоспроможності підприємств, з урахуванням їхньої галузевої приналежності вивчалась в дослідженнях таких вітчизняних вчених, як: Гальцова О.Л., Довбенко В.І., Дяченко Т.А., Клименко С.М., Кобелев В.М., Мануйлович Ю.М., Романко О.П., Пономарьова М.С., Судомир С.М., Фесенко Т.В., Харченко Т.Б., Циганок О.О., Чумак Л.Ф., Шарко В.В., Швед В.В., Шмиголь Н.М., Янковий О.Г. та ін. [1, 5-13]. Не зважаючи на

існування значної кількості наукових праць не до кінця залишаються вивченими особливості та фактори, що впливають менеджмент конкурентоспроможності.

**Формування цілей статті.** Основною метою статті є аналіз сучасного стану та чинників впливу на розвиток менеджменту конкурентоспроможності галузі.

**Виклад основного матеріалу.** Проведений аналіз щодо промисловості, зазначив, що станом на початок 2019 р. найбільшу питому вагу у промисловості складала продукція переробної галузі – 72,3%; добувної – 15,1%; постачанні електроенергії, газу та пари – 11,4%; водопостачанні та водовідведенні – 1,3%. Величина відповідних структурних зрушень оцінювалась коефіцієнтом середнього лінійного приросту часток, що протягом 2013-2018 р. становив 0,85%. Це означає, що в останні роки промислове виробництво в Україні мало майже сталу структуру, яка практично не змінювалась з часом. Особливої уваги потребує переробна галузь, питома вага якої у 2018 р. була найвищою. Найбільш впливовими її складовими були харчова промисловість, металургія, машинобудування та виробництво неметалевої мінеральної продукції, про що свідчать дані рис. 1.



**Рис. 1. Структура промислового виробництва за даними 2018 р.**

Кругова діаграма зліва на рис. 1 характеризує галузеву структуру промислового виробництва. Відповідна гістограма справа показує склад переробної промисловості, до інших видів продукції якої увійшли: текстильна (1,4%), коксо- та нафтопереробка (3,8%), хімічна (2,8%), фармацевтична (1,3%), меблі та вироби з деревини (7,0%). Другою за обсягом виробленої продукції є галузь добувної промисловості та розроблення кар'єрів, яка складається з добування кам'яного та бурого вугілля (3,3%), сирової нафти та природного газу (5,8%), металевих руд

(5,0%), інших корисних копалин та розробки кар'єрів (1,1%). Таким чином, можна зазначити, що промисловість України представлена широким спектром підприємств, які забезпечують як потреби населення у товарах масового споживання, так і потреби реального сектору економіки у природних ресурсах та засобах виробництва. Зважаючи на її високий вплив на ВВП країни, подальшим етапом дослідження повинний стати аналіз динаміки ключових індикаторів та виявлення існуючих тенденцій їхнього розвитку. Наступним індикатором, що характеризує стан української промисловості, є річні галузеві індекси промислової продукції, що обчислюються Державною службою статистики за методологією у відповідності до міжнародних стандартів. На відміну від обсягів виробленої продукції, дані показники вже не містять інфляційного фактору, що є позитивним. Динаміка відповідних індексів протягом 2013-2019 р. наведена в табл. 1.

Таблиця 1

**Індекси промислової продукції за даними 2013-2019 р., % до попереднього року**

Галузь	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Промисловість	95,7	89,9	87,7	104,0	101,1	103,0	99,5
1. Добувна промисловість	100,8	86,3	89,8	101,1	96,5	103,4	98,4
1.1 добування вугілля	97,6	69,5	63,7	105,6	83,2	106,1	96,9
1.2 добування нафти та газу	96,3	98,3	96,9	99,1	101,8	102,5	100,3
1.3 добування металевих руд	104,6	93,4	92,5	101,2	91,5	104,4	97,1
1.4 добування корисних копалин, розробка кар'єрів	103,0	95,6	86,5	113,3	110,2	101,2	91,6
2. Переробна промисловість	92,7	90,7	86,9	105,6	105,2	102,9	100,9
2.1 виробництво харчових продуктів	95,0	102,5	89,1	107,4	106,3	98,7	103,3
2.2 текстильне виробництво	94,1	98,6	96,5	107,9	109,7	96,6	92,5
2.3 виготовлення виробів з деревини, поліграфія	102,7	96,0	77,4	98,7	108,8	102,2	94,8
2.4 виробництво коксу, нафтопереробка	89,2	78,7	82,7	106,8	93,4	106,8	103,1
2.5 виробництво хімічної продукції	80,7	85,8	81,9	103,2	102,3	115,3	112,9
2.6 фармацевтичне виробництво	111,8	101,9	91,9	110,4	103,6	95,0	103,7
2.7 виробництво мінеральної продукції	97,4	91,2	95,0	111,1	105,3	100,8	106,7
2.8 металургійне виробництво	94,7	85,5	86,4	105,0	97,4	100,8	98,6
2.9 машинобудування	86,4	79,4	85,2	101,8	111,7	112,4	97,8
2.10 виробництво меблів та іншої продукції	90,9	93,0	83,0	106,2	111,9	110,4	103,0
3. Постачання електроенергії, газу, пари	98,9	93,4	87,0	103,1	94,0	103,0	95,6

Як видно з табл. 1, в останні роки розвиток промислового виробництва в Україні характеризувався непостійністю динаміки та наявністю глибоких кризових явищ:

– протягом 2013-2015 р. в Україні відбувався економічний спад, що напряму вплинув на падіння випуску продукції у всіх без винятку галузях промисловості. За ці роки промислове виробництво сумарно скоротилось на -24,5%, в тому числі за рахунок тимчасово окупованих територій;

– з 2016 р. по 2018 р. підприємства промисловості та економіка в цілому почали відновлюватись повільними темпами. Внаслідок цього, обсяги промислового виробництва за даний період зросли на +8,3%;

– у 2019 р. позитивний тренд економічного зростання змінився на протилежний напрямок. Через це промисловість знову втратила -0,5% від річного обсягу випуску продукції.

Підсумовуючи вищесказане, у 2019 р. промислове виробництво в Україні складало лише 81,3% від рівня 2012 р. Динаміка розвитку підприємств добувної та переробної промисловості, а також постачання електроенергії, газу та пари майже повністю відповідала зазначеним трендам. Це наочно підтверджує актуальність проблеми забезпечення сталого економічного розвитку на основі зростання конкурентоспроможності вітчизняного виробничого сектору.

Нестала динаміка цільових показників не дозволяє нам оцінювати їхні середньорічні темпи приростів, оскільки такі відносні показники не будуть відображати загального тренду у короткостроковій перспективі внаслідок високої невизначеності. Тому, з метою визначення тих видів економічної діяльності, які найбільше постраждали від рецесії 2013-2015 р., нами було розраховано сукупні темпи приростів промислового виробництва на всьому часовому інтервалі, що досліджується. Найбільший спад мав місце на підприємствах: добування кам'яного та бурого вугілля (-61,0%); виробництва коксу та нафтопереробки (-36,2%); металургії (-28,9%); машинобудування (-26,9%); постачання електроенергії, газу та пари (-23,3%); хімічної промисловості (-22,1%) та виготовленні виробів з деревини та поліграфії (-20,6%). До галузей, що протягом 2013-2019 р. зберегли обсяги випуску на сталому рівні, або з найменшими втратами, належать: добування нафти та газу (-4,9%), інших корисних копалин та розроблення кар'єрів (-1,4%); харчова промисловість (+1,0%); текстильне виробництво (-5,3%) та інша продукція (-5,2%). Лише підприємства з випуску фармацевтичної (+18,0%) та неметалевої мінеральної продукції (+6,2%) мали загальну позитивну динаміку. Однак, зважаючи на їхню низьку питому вагу, вони не мали суттєвого впливу на зведені галузеві

результати діяльності. Таким чином, враховуючи дану ситуацію, початок нового падіння промислового виробництва у 2019 р., після нетривалого зростання викликає в експертному середовищі обґрунтовані оцінки щодо можливості подальшої рецесії. Саме тому, необхідно провести більш детальний аналіз динаміки індексів промислової продукції протягом 2019 р. В табл. 2 наведені поквартальні дані наростаючим підсумком за вказаними індексами. Дані табл. 2 дозволяють визначити часовий проміжок та види економічної діяльності з найбільшим відносним скороченням виробництва:

– протягом першого кварталу промисловість в цілому характеризувалась постійним обсягом випуску продукції. Такий результат було досягнуто внаслідок того, що скорочення постачання електроенергії, газу та пари на -6,7% компенсувалось відповідним зростанням добувної промисловості на +2,6% та переробної на +0,8%;

Таблиця 2

**Кумулятивні індекси промислової продукції за даними 2019 р.  
на кінець кожного кварталу, %**

Галузь	I квартал	I-II квартал	I-III квартал	I-IV квартал
Промисловість	99,9	101,3	101,2	99,5
1. Добувна промисловість	102,6	102,9	101,0	98,4
1.1 добування вугілля	108,6	105,0	101,0	96,9
1.2 добування нафти та газу	104,8	104,2	101,7	100,3
1.3 добування металевих руд	98,4	101,5	101,4	97,1
1.4 добування корисних копалин, розробка кар'єрів	93,2	94,1	91,5	91,6
2. Переробна промисловість	100,8	101,8	102,1	100,9
2.1 виробництво харчових продуктів	104,9	105,2	105,4	103,3
2.2 текстильне виробництво	89,7	91,6	92,3	92,5
2.3 виготовлення виробів з деревини, поліграфія	89,6	91,5	93,2	94,8
2.4 виробництво коксу, нафтопереробка	101,8	101,1	99,9	103,1
2.5 виробництво хімічної продукції	92,4	105,0	108,9	112,9
2.6 фармацевтичне виробництво	108,4	108,0	104,9	103,7
2.7 виробництво мінеральної продукції	112,8	107,3	107,4	106,7
2.8 металургійне виробництво	102,4	103,4	101,9	98,6
2.9 машинобудування	96,3	97,0	98,5	97,8
2.10 виробництво меблів та іншої продукції	98,0	101,4	104,5	103,0
3. Постачання електроенергії, газу, пари	93,3	97,0	98,0	95,6

– у другому кварталі сукупний випуск промислової продукції зріс на +1,4% відносно першого кварталу. Причому, всі галузі, табл. 2, збільшили обсяги виробництва, що позитивно;

– третій квартал характеризувався уповільненням економічного зростання до сталого рівня. Виняток склала добувна промисловість, в якій спостерігалось скорочення виробництва на -1,9%;

– у четвертому кварталі відбулось різке падіння промислового виробництва на -1,7%, внаслідок чого, за підсумками всього 2019 р. було отримано від’ємну динаміку цільового показника. Лідерами скорочення ділової активності за даний часовий проміжок стали: добування металевих руд (-4,3%) та вугілля (-4,1%); металургійне виробництво (-3,3%); постачання електроенергії та газу (-2,4%). Разом із цим, за певними напрямками діяльності спостерігався економічний підйом: виробництво хімічної продукції зросло на +4,0%; коксу та нафтопереробки – на +3,2%; виготовлення виробів з деревини та поліграфія – на +1,6%.

У річному вимірі найбільше скорочення відбулось у добуванні корисних копалин та розробці кар’єрів (-8,4%), а також у текстильному виробництві (-7,5%). В той же час, найбільший підйом спостерігався у виробництві хімічної (+12,9%) та неметалевої мінеральної продукції (+6,7%).

**Висновки.** Узагальнюючи існуючі методології міждержавних рейтингових порівнянь, що були досліджені особисто автором, можна зробити висновок про те, що значна увага при оцінці сучасного рівня конкурентоспроможності країн приділяється якості та умов життя населення, як основної цінності, що повинна забезпечуватись державою. Саме тому, перша група факторів, яка визначає конкурентні переваги держави, є рівень соціального розвитку. До її складу входять такі напрямки оцінки, як: забезпечення базових людських потреб та рівень соціальної державної підтримки; основи благополуччя: умови життя; безпека життєдіяльності; охорона здоров’я; середня очікувана тривалість життя; соціальний капітал; доступ до інформації та комунікацій; освіта; можливості: особисті права; свобода життєвого вибору.

#### **Бібліографічний список:**

1. Янковий О.Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія / За заг. ред. О.Г. Янкового. – Одеса: Атлант, 2013. – 470 с.
2. Шевченко М.М. Методи оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості в умовах інтернаціоналізації: дис. канд. екон. наук: 08.07.01 / Шевченко Марина Миколаївна. – Х., 2006. – 231 арк.
3. Крапивний І.В. Конкурентоспроможність економіки та чинники її зростання / І.Крапивний, Н.Нілова // Вісник Сумського державного

університету. Серія Економіка. – 2004. – №6(65). – С.12-16.

4. Крайник О.П. Напрями формування конкурентоспроможності регіональної економіки на основі інноваційної моделі / О. П. Крайник // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – 2008. – № 628. – С. 152-157.

5. Довбенко В.І. Чинники підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств за умов глобалізації / В.І. Довбенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2007. – № 6 (35). – С. 29-35.

6. Романко О.П. Чинники формування конкурентоспроможності машинобудівного підприємства / О.П. Романко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 113-126.

7. Мануйлович Ю.М. Дослідження сутності та трактування поняття конкурентоспроможності підприємства / Ю.М. Мануйлович // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2013. - № 4. - С. 274-282.

8. Shmygol, N., Galtsova, O., Solovyov, O., Koval, V., Arsawan, I.W.E. (2020) Analysis of country's competitiveness factors based on inter-state rating comparisons E3S Web of Conferences.

9. Perevozova, I., Shmygol, N., Tereshchenko, D., Kandahura, K., Katerna, O.: Introduction of creative economy in international relations: aspects of development security. J. Sec. Sust. 9(1), 139-154 (2019). [doi: 10.9770/jssi.2019.9.1\(11\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1(11))

10. Shmygol N., Galtsova O., Varlamova I. Developing a methodology to assess the environmental and economic performance index based on international research to resolve the economic and environmental problems of Ukraine]. Baltic Journal of Economic. 2018. №4. С. 366-375.

11. Пономарьова, М.С. & Захаров, І.К. & Іваненко, В.Є. (2019). Механізм підвищення конкурентоспроможності підприємницької діяльності. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”, (1). Вилучено з [http://visen.knau.kharkov.ua/visn\\_2019\\_1.html](http://visen.knau.kharkov.ua/visn_2019_1.html)

12. Ропомарова, М., Krivosheya, E. (2020). Formation of system of management of entrepreneurial activity at the regional level. Збірник наукових праць ЛОГОС, 24-25. <https://doi.org/10.36074/24.07.2020.v1.07>

13. Стратегічний менеджмент: навч. пос. / Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О., Гудзинська Ю. С., Судомир М. Р. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2020. 314

#### References:

1. Yankovy OG (2013) Competitiveness of the enterprise: assessment of level and directions of increase: monograph / For the general. ed. O.G. Yankov. - Odesa: Atlant, 470 с. [in Ukrainian]

2. Shevchenko MM (2006) Methods for assessing the competitiveness of

industries in terms of internationalization: dis. Cand. econ. Sciences: 08.07.01 / Shevchenko Marina Nikolaevna. - Н., 231 sheets. [in Ukrainian]

3. Nettle IV (2004) Competitiveness of the economy and factors of its growth / I. Krapivny, N. Nilova // Visnyk of Sumy State University. Economics series. - №6 (65). - P.12-16. [in Ukrainian]

4. Krainik OP (2008) Directions of formation of competitiveness of regional economy on the basis of innovative model / OP Krainyk // Visn. Nat. University "Lviv. Polytechnic ". - № 628. - P. 152-157. [in Ukrainian]

5. Dovbenko VI (2007) Factors of increasing the competitiveness of domestic enterprises in the context of globalization / V.I. Dovbenko // Foreign trade: law and economics. - № 6 (35). - P. 29-35. [in Ukrainian]

6. Romanko OP (2009) Factors of formation of competitiveness of machine-building enterprise / O.П. Romanko // Actual problems of economy. - № 3. - P. 113-126 [in Ukrainian].

7. Manuylovich Yu.M. Research of the essence and interpretation of the concept of enterprise competitiveness / Yu.M. Manuylovych // Marketing and innovation management. - 2013. - № 4. - P. 274-282. [in Ukrainian].

8. Shmygol, N., Galtsova, O., Solovyov, O., Koval, V., Arsawan, I.W.E. (2020) Analysis of country's competitiveness factors based on inter-state rating comparisons E3S Web of Conferences.

9. Perevozova, I., Shmygol, N., Tereshchenko, D., Kandahura, K., Katerna, O.: Introduction of creative economy in international relations: aspects of development security. J. Sec. Sust. 9(1), 139-154 (2019). doi: 10.9770/jssi.2019.9.1(11)

10. Shmygol N., Galtsova O., Varlamova I. (2018). Developing a methodology to assess the environmental and economic performance index based on international research to resolve the economic and environmental problems of Ukraine. Baltic Journal of Economic. 2018. №4. С. 366-375.

11. Ponomar'ova, M.S. & Zakharov, I.K. & Ivanenko, V.YE. (2019). Mekhanizm pidvyshchennya konkurentospromozhnosti pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti. Visnyk KHNAU im. V.V. Dokuchayeva. Seriya „Ekonomichni nauky”, (1). Vylucheno z [http://visen.knau.kharkov.ua/visn\\_2019\\_1.html](http://visen.knau.kharkov.ua/visn_2019_1.html)

12. Ponomarova, M., Krivosheya, E. (2020). Formation of system of management of entrepreneurial activity at the regional level. Збірник наукових праць ΛΟΓΟΣ, 24-25. <https://doi.org/10.36074/24.07.2020.v1.07>

13. Strategic management (2020): textbook. pos. / Gudzinsky O.D., Sudomir S.M., Gurenko T.O., Gudzinskaya Yu. S., Sudomir M.R. Ternopil: FOP Palyanytsya VA, 2020. 314



**Соловьев А.А. Менеджмент конкурентоспособности и формирования факторов влияния на конкурентные преимущества.** В статье обобщены существующие методологии межгосударственных рейтинговых сравнений, доказано, что значительное внимание при оценке современного менеджмента конкурентоспособности стран уделяется качеству и условий жизни населения, как основной ценности, должна обеспечиваться государством.

**Ключевые слова:** конкурентоспособность, менеджмента конкурентоспособности, конкурентные преимущества, факторы влияния.

**Solovyov O.A. Competitiveness management and formation of factors influencing competitive advantages.** Urgency of the research. In the article it is proved that in the modern business conditions, the competitiveness of an economic object is its ability to outperform its competitors due to a long-term system of advantages, so it will be important to study the possibilities of managing them. Target setting. Taking into account the international rating assessments, in the framework of this study we will analyze the current level and problems of competitiveness management in Ukraine, taking into account various aspects and the system of advantages. The research objective. The main purpose of the article is to analyze the current state and influencing factors of the competitiveness management development. The statement of basic materials. The article summarizes the existing methodologies of interstate rating comparisons, considerable attention in assessing the modern competitiveness management of countries is paid to the quality and living conditions of the population as a basic value should be provided by the state. The analysis of the industry showed that as of the beginning of 2019, the largest share in the industry was the products of the processing industry - 72.3%; mining - 15.1%; electricity, gas and steam supply - 11.4%; water supply and drainage - 1.3%. Conclusions. Based on the results of the study, it is established that further analysis of modern management of the competitiveness of Ukrainian industry should focus on a more detailed study of industry advantages, based on accumulated scientific experience, its specifics, composition and available statistic.

**Keywords:** competitiveness, competitiveness management, competitive advantages, influencing factors.

*Стаття надійшла до редакції: 22.09.2020 р.*